

Josip Broz Tito u sovjetskoj literaturi

Prihvatio sam se nezahvalnog posla da pogledam što se u sovjetskoj istoriografiji govori o Josipu Brozu Titu. Vrlo dobro znamo da se o Titu povremeno prilično mnogo pisalo u Sovjetskom Savezu, naročito su bila bučna i vredna pažnje sredstva informisanja, a znamo takođe da je bilo i zvaničnog obeležavanja imena Josipa Broza Tita, otvaranjem trga, imenovanjem ulice itd., a i ranijih godina u vezi s različitim jubilejima, godišnjicama i sličnim, ali i u vezi sa razilaženjima ili kampanjama koje su vođene protiv Južoslavije, tu i tamo u sredstvima informisanja pogotovo, nalazi se prilično podataka i informacija o Josipu Brozu lično i o jugoslovenskoj revoluciji u celini.

Međutim, za razliku od onoga što je govorio Kljaković, od zapadnoevropskih i američkih zemalja, ličnost Josipa Broza u Sovjetskom Savezu nije bila nepoznata ni pre rata, ni za vreme rata, a još manje posle rata u pravom smislu te reči. Štaviše, 1938. godine je s Titovim imenom objavljena jedna brošurica, zapravo knjižica o Đuri Đakoviću, u izdanju Sovjetskog Centra za pomoć radnicima-revolucionarima, što znači da je već tada ime Josipa Broza bilo javno pristupačno i širem krugu građana u Sovjetskom Savezu, nego što su samo uža partijska rukovodstva ili aparat Komunističke internacionale.

U ratu takođe i posle rata prilično se govorilo o Josipu Brozu i može se naći podataka o njemu, međutim, to nije bio predmet mogega užeg interesa; jednostavno sam želeo da vidim što se u istoriografiji, u delima koja pretenduju na trajnije vrednosti, koja imaju naučne ambicije, govori i piše o Josipu Brozu Titu. Naravno da je taj izbor dela minimalan, nepotpun, pogotovo ako je reč o jezicima naroda Sovjetskog Saveza, gde čini se takođe postoji svojevrсна literatura, koja bar meni nije bila dostupna i nisam je mogao upoznati.

Teško je izdvojiti istoriografske radove, zato što su publikacije i ono što je Kljaković spomenuo, ona knjiga govora, članaka koja je objavljena u Sovjetskom Savezu, jubilarnog karaktera i teško se može podvrći naučnoj kritici. Ostalo je, zapravo, da se pogledaju enciklopedije i udžbenici. Voleo bih da sam pogrešio i želeo bih da me u tome neko ispravi, možda već i na ovome skupu, ali u Velikoj sovjetskoj enciklopediji objavljenoj 1951. godine Broza Josipa pod njegovim imenom nema. Nema ga ni u izdanju iz 1971. godine kao Broza Josipa Tita, ali ga nalazimo pod imenom Tito u drugom izdanju, tom 42, str. 475—476 objavljenom u Moskvi 1956. godine. Na dve stranice u 157 redaka navedeni su osnovni biografski podaci, podaci o školovanju, stupanju u sindikalni pokret i radu u zemlji i inostranstvu uoči prvoga svetskog rata. Obaveštava se i o njegovoj regrutaciji 1913. u austrougarsku vojsku na početku rata, slanju na front i zarobljavanju 1915. godine. Zabeleženo je i učešće Josipa Broza Tita u jlskim demonstracijama u Petrovgradu (Lenjingradu) 1917.

godine, hapšenju i tronedeljnom zatvoru u Petropavlovskoj tvrđavi i vraćanju u Omsk. Za taj povratak u oktobru 1917. vezuje se i stupanje Josipa Broza Tita u Crvenu gardu, što se zapravo dogodilo 1918. godine. Napominje se da je posle toga delovao među seljacima i da se u septembru 1920. vratio u zemlju i stupio u KPJ. Navodi se zatim da je ilegalno radio od 1921. godine i da je 1928. godine izabran za sekretara zagrebačke organizacije KPJ. Govori se zatim o njegovoj osudi i boravku na robiji i daju se svi podaci o Titovim partijskim funkcijama, s tim što je naglašeno da je 1935—36. radio u Moskvi, i da je na VII kongresu KI bio u sastavu jugoslovenske delegacije. O Titu se dalje kaže da je od 1937. na čelu KPJ i da je na V zemaljskoj konferenciji 1940. izabran za generalnog sekretara KPJ.

Valja naglasiti da se za period rata o Titu govori kao inicijatoru i rukovodiocu narodnooslobodilačke borbe i citira se deo proglasa CK KPJ od 22. juna 1941. godine. Za period rata o Titu se daju svi relevantni podaci vezani za njegove funkcije. O Titu se zatim govori kao o predsedniku vlade Demokratske Federativne Jugoslavije, predsedniku Narodnog fronta, generalnom sekretaru KPJ, predsedniku vlade FNRJ i komandantu oružanih snaga Jugoslavije. Podaci o Josipu Brozu Titu završavaju se konstatacijom da je u maju — junu 1955. godine bio na čelu državno-partijske delegacije Jugoslavije u razgovorima sa delegacijom SSSR-a u Beogradu, da je tom prilikom potpisana Beogradska deklaracija kojom su regulisani odnosi između dveju zemalja, narušeni 1948. godine. Na kraju je zabeleženo da je Tito bio na čelu jugoslovenske delegacije u Moskvi koja je posle razgovora sa delegacijom SSSR-a 1956. godine potpisala Deklaraciju o odnosima između Sovjetskog saveza i Jugoslavije, koja je označila novu etapu u odnosima između dveju zemalja.

Sažetija informacija ali sadržajnija data je u Sovjetskoj istorijskoj enciklopediji, tom 14, Moskva 1973, str. 239. I u toj enciklopediji Josip Broz se nalazi pod imenom Tito. Ponovljeni su biografski podaci iz Velike sovjetske enciklopedije s tim što su za period posle 1956. godine pobrojane i sve funkcije i zvanja koja je Tito imao do 1973. godine. Pored podatka da je 1973. godine po drugi put odlikovan Ordenom narodnog heroja Jugoslavije navode se i podaci o dodeljivanju sovjetskih ordena: Lenjina 1972, Ordena pobede i Ordena Suvorova prvog stepena. U toj enciklopediji na str. 240. data je i posebna odrednica o sporazumu Tito-Subašić iz 1944. godine.

Najcelovitiji prikaz o Josipu Brozu Titu sadrži zapravo Sovjetska istorijska enciklopedija. Ona ima odrednicu o Jugoslaviji koja nije tako mala. Ona zauzima od 699. do 766. stranice enciklopedijskog formata, tako da je u tom kontekstu na više mesta dato i dosta podataka o Josipu Brozu Titu, ali ne kao inicijatoru, ideologu i inspiratoru, kreatoru, ako hoćete, jugoslavenske revolucije, jer se o toj revoluciji kao revoluciji uopće ne govori, već kao o ličnosti koja se 1937. godine našla na čelu KPJ, sa jednom krajnjom pozitivističkom konstatacijom o ličnosti koja je bila na čelu Vojnog komiteta 1941. godine, o čoveku koji je 1942. godine bio na čelu Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije, ličnosti koja je 7. marta formirala Vladu DFJ, čoveku koji je 1. februara 1946. godine došao na čelo FNRJ, kako se tamo konstatuje, uz promenu naziva, imena države, donošenje Ustava i sl., i postoji jedan podatak

koji je jedini u sovjetskoj istoriografiji onoga perioda što sam uspeo da pogledam, koji se odnosi na sastanak Tita i Nasera 1956. godine ali se ne kaže da je reč o inicijativnim razgovorima za pokret nesvrstanosti i naše politike angažiranja na principima miroljubive koegzistencije, koja se uopšte kao takva ne registruje i ta aktivnost Josipa Broza Tita se nigde ne evidentira.

Ima takođe podataka o Drugoj konferenciji Saveza komunista Jugoslavije 1972. godine i poznatom pismu sekretara, odnosno predsednika SKJ i Izvršnog komiteta Partije, ali samo kao najobičnija gola konstatacija.

To bi, otprilike, bilo najcelovitije, sažeto rečeno, šta se može u Sovjetskom Savezu od građana, pretežno studenata, omladine i đaka ili ljudi koji rade s knjigom, čuti i saznati o Jugoslaviji, odnosno o Josipu Brozu Titu.

Pogledao sam što pripada istoriografiji. Istoriografskih dela, to je Kljaković dobro primetio, nema. Istoriografskih dela koja bi u svom naslovu imala, ili biografskih dela s istorijskom metodologijom radjenih, koja bi nosila ime Josipa Broza, nema.

Nema ni knjiga o istoriji Jugoslavije, osim udžbenika — prvo izdanje — koji je raden 1969. godine za potrebe Ministarstva srednjeg i višeg obrazovanja i koji je u upotrebi, u svom drugom izdanju, ne u onom koje sam prelistavao iz 1969. jer je zamenjen iste godine — to je Istorija Južnih i Zapadnih Slavena, izdana u Moskvi 1969. god. U tom udžbeniku koji je još uvek na snazi, II izdanje, po kojem se inače predaje, ima prilično informacija, dosta podataka i pokušao sam da analiziram šta se piše i govori, odnosno što se uči o Josipu Brozu Titu.

Osim tih telegrafskih informacija koje sam naveo, o tome da je došao na čelo Partije 1937. godine, da je bio komandant Glavnog štaba Narodnooslobodilačke vojske, informacija o 1945. godini, o oslobođenju Beograda i dalje, nešto pobliže o Titu ništa se ne može naći. Posebne informacije odnose se na V kongres KPJ, o tome da je Tito podneo referat i da je postao predsednik Jugoslavije 1953. godine. To je sve što se u toj Istoriji može o tome pročitati i naći.

Postoji i jedna nešto ambicioznija knjiga, koja se tiče istorije Jugoslavije — ona i nosi takav naslov: »Istorija Jugoslavije«, u dva toma, i ona takođe služi kao udžbenik. Izašla je u izdanju Akademije nauka i u tom drugom tomu se dosta govori o Josipu Brozu Titu. Za razliku od onoga što sam napomenuo, tu se već spominje i 1928. godina — zagrebačka mesna konferencija, spominje se proces Josipu Brozu 1928 — bombaški proces — ponovo se spominje Josip Broz 1937. kao čovek koji dolazi na čelo rukovodstva, spominje se V partijska konferencija i Josip Broz. Zatim se spominje sastanak i formiranje Vojnog komiteta 10. aprila 1941. i ima dosta podataka iz rata — 4. juli, savetovanje u Stolicama 26. septembra, spominje se Nacionalni komitet, novembra 1942, zatim novembar 1943 — AVNOJ, tu su dati elementarni podaci i govori se o ličnosti Josipa Broza.

Naravno, navodi se podatak o prelasku sa Visa u Moskvu 1944. i takođe u kontekstu o borbi za oslobođenje Beograda navodi se jedna izjava Josipa Broza u oslobođenom Beogradu. Tu su sadržani osnovni podaci,

naravno oni koji se tiču Crvene armije. Date su prve njegove izjave o ulozi, o mestu i učešću Crvene armije u konačnim operacijama, zapravo u operacijama za oslobođenje, kako se tamo kaže, istočne Srbije i Beograda i konačno o operacijama za oslobođenje Jugoslavije.

Takođe, informacija o 7. martu 1945, stvaranju Vlade DFJ, Tito se spominje kao predsednik — ne spominje se onaj 20-godišnji ugovor koji je potpisan, o tome nema podataka. Ima iz maja 1945. podatak, jedna rečenica Josipa Broza koja se takođe odnosi na ulogu i značaj Crvene armije i njen doprinos pobedi nad fašizmom i s tom 1945-om godinom tu se i završavaju te informacije.

Nešto tih podataka moglo bi se još naći u nekim udžbenicima i pojedinim knjigama ali i u radovima nama poznatih istoričara, Zelenjina, Karosjova itd. u nekim periodičnim publikacijama i člancima, tu i tamo se može iščupati neki podatak ili neka informacija, naravno kada je reč o istoriji Komunističke partije Jugoslavije i člancima koji to nastoje tretirati, pretežno u njihovim časopisima, i ono što je publikovano u partijskim časopisima, mislim da ne ulazi u domen historiografije, pogotovo ono u časopisima u vreme kada je došlo do zaoštavanja odnosa sa rukovodstvima Sovjetskog Saveza, partijskim i državnim, posle Rezolucije Informbiroa, naročito u periodu 1959—1963. i kasnije, a lično mislim da zaslužuje pažnju, da bi trebalo izučiti celi kompleks odnosa i činjenica koje su saopštavane sovjetskoj javnosti u vezi sa akcijom vođenom protiv Jugoslavije od 1948. do 1955. godine.

To napominjem zato što se samo na jednom jedinom mestu daje podatak — tu se čak ne spominje Tito i zato ga nisam ni registrovao — o dolasku sovjetske delegacije, na jednom mestu se čak ni ne govori da je došao Hruščov, nego o prisustvu sovjetske delegacije u Beogradu i dogovoru koji je tu napravljen itd. Verovatno da to iziskuje poseban rad i neophodno bi bilo da se jugoslovenski istoričari zainteresuju za tu problematiku i za opšte tretiranje jugoslovenske revolucije, a posebno uloge, mesta i značaja Josipa Broza Tita za razvoj jugoslovenskog puta u socijalizam.